

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Barthelme D. Snow White / D. Barthelme // Snow White. – New York : Simon & Schuster, 1996. – 187 p.
2. Doman R. Black as Night : A Fairy Tale Retold / R. Doman // Black as Night : A Fairy Tale Retold. – Front Royal : Chesterton Press, 2007. – 276 p.
3. Halt T. Snow White and the Seven Samurai / T. Halt // Snow White and the Seven Samurai. – London : Orbit, 2011. – 308 p.

Ефименко Виктория. Постмодернистская литературная сказка в художественной системе постмодернизма. В статье рассматриваются типологические характеристики постмодернистской литературной сказки. Данная проблематика является практически неисследованной в отечественной филологической науке, поэтому работы в данной области являются актуальными и необходимыми для лучшего понимания художественной системы постмодернизма. Выявлены характерные черты постмодернистских литературных сказок, такие как смешение высоких и низких жанров, интертекстуальность, фрагментарность, коллаж. Метапроза, т. е. проза, повествующая о процессе повествования, нашла отражение в постмодернистских сказках в виде частых метапрозаических, саморефлективных ссылок на процесс создания литературных произведений. Анализ литературных сказок продемонстрировал, что для них характерна различная нарративная скорость. Использование таких лингвистических приемов, как повторы, параллельные синтаксические конструкции, повествование в повествовании приводят к замедлению разворачивания действия и, соответственно, к уменьшению нарративной скорости. При использовании такого приема, как коллаж, наоборот, нарративная скорость увеличивается благодаря пропуску отдельных деталей, отсутствию глаголов-связок и т. д. Среди других особенностей литературных сказок рассмотрено интерполяцию чужеродного пространства в знакомое пространство, экспериментирование с пространством страницы путем использования нетрадиционной текстовой графики.

Ключевые слова: литературная сказка, постмодернистская сказка, интертекстуальность, фрагментарность, коллаж, метапроза, нарративная скорость.

Yefymenko Viktoriya. Postmodern Literary Fairy Tale in the System of Postmodernism. The article analyzes typological characteristics of the postmodern fairy tale. These issues are practically unexplored by Ukrainian philological science, so research in this field is topical and necessary for better understanding of the system of postmodernism. The characteristic features of postmodern fairy tales have been revealed, such as mixture of high and popular forms of culture, intertextuality, fragmentation, collage. Metafiction, i.e. fiction about the process of fictionalizing, is present in postmodern fairy tales in the form of frequent metafictional, self-reflexive references to the process of creation of fiction. Analysis of literary fairy tales has revealed that they have various narrative speed. Usage of such linguistic devices as repetitions, parallel syntactic constructions, framing of tales within tales result in retardation of activities and, respectively, in slower narrative speed. On the contrary, in collage narrative speed is faster due to omission of certain details, missing connectors etc. Among other peculiarities of postmodern fairy tales the article examines interpolation of an alien space within a familiar space, experimentation with page spacing by means of unconventional textual graphics.

Key words: literary fairy tale, postmodern fairy tale, intertextuality, fragmentation, collage, metafiction, narrative speed.

Стаття надійшла до редколегії
21.03.2013 р.

УДК 821.14'02.09

Святослав Зубченко

Двочленна антитеза в тексті «Історії» Геродота: особливості зовнішньої та внутрішньої структури

Антитеза, будучи іманентною домінантою стилю грецького історика Геродота, досі не знайшла всебічного висвітлення у лінгвістичних студіях. У статті здійснено класифікацію одного із видів складної антитези – двочленної за зовнішньою та внутрішньою структурами. Щодо зовнішньої організації, то простежуємо тенденцію до поєднання різних частин мови, а також фактичну відсутність двочленних антитез без підсилювальних компонентів. Водночас внутрішня організація характерна переважанням різнокоренових антонімів.

Ключові слова: антитеза, антонім, контраст, внутрішня структура, зовнішня структура

© Зубченко С., 2013

Постановка наукової проблеми та її значення. Мова кожного великого автора – неповторне та унікальне явище, що отримало назву «діалект» та слугує невід’ємною частиною авторського індивідуально стилю. Їх взаємозв’язок виявляється у вживанні автором тих чи тих мовних засобів, синтаксичних конструкцій. Серед останніх чільне місце посідає фігура протиставлення – антитеза. Саме вона, як показує кількісний аналіз – домінантна синтактико-стилістична структура у Геродота.

Цю фігуру з різних позицій і на матеріалі різних мов та літературних жанрів досліджували Л. Н. Гіоева [3], С. Є. Доломан [4], Л. А. Корнілова [6; 7], Н. А. Кульчицька [8], С. Я. Хархан [12] та інші. Незважаючи на значну кількість дефініцій, вчені дотримуються думки, що антитеза – це стилістична фігура протиставлення протилежних, контрастних за своїм змістом слів (образів) [4, с. 17], що розкривають контрадикторну сутність означуваного, несумісність різних сторін предмета, явища чи загалом предметів з явищами [7, с. 104]. Дослідники відзначають, що антитеза має бінарний характер [10, с. 208; 3, с. 131], а її основою часто слугують антоніми [5, с. 16]. Існують різні класифікації антитез за їхньою будовою та деривативними характеристиками: прості та розгорнуті [11, с. 30], нерозгорнуті та розгорнуті [4, с. 18], однокомпонентні та багатоконпонентні [12, с. 179], афіксальні та кореневі [8, с. 20]. Л. А. Корнілова класифікує антитези за зовнішньою та внутрішньою структурами [6, с. 7]. За зовнішньою структурою дослідниця поділяє антитезу на три групи: з однією парою протиставлення слів, із двома та трьома, тобто в основу поділу покладено кількість опозицій у фразі. За внутрішньою структурою вона виокремлює однокореневі, різнокореневі та безморфемні антитези [7, с. 104].

Враховуючи відсутність спеціальних досліджень антитез у Геродота, на другому етапі дослідження (перший присвячено простій антитезі) визначено **мету** – виявити структурну специфіку одного з видів складної антитези – двочленної.

Об’єктом дослідження слугують майже 100 двочленних антитез виявлених у тексті «Історії» Геродота. **Предмет** дослідження – структурні особливості зовнішньої та внутрішньої організації двочленних антитез.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до згаданої вище класифікації Л. А. Корнілової, за зовнішньою структурою антитеза може мати дві пари протиставлень. Таку антитезу пропонуємо називати двочленною, що разом із тричленною та чотиричленною (три та чотири пари протиставлень відповідно) становитиме розгорнутий тип антитези – складну, у протиставленні до простої однокленної антитези з однією парою протиставлень.

Розглянемо спочатку особливості зовнішньої організації двочленної антитези, передусім за частиномовним складом. Серед двочленних антитез можна виокремити виражені лише однією частиною мови (19 прикладів), змішані протиставлення, де в одній антитезі фігурують опозиції двох різних частин мови (69), а також ще складніші за своєю будовою, для яких характерна варіація більше ніж двох частин мови (8). Необхідно зазначити, що у двочленних антитезах вживаються як змінні, так і незмінні частини мови, однак серед протиставлень однієї частини мови – лише змінні, а саме: дієслово (вісім прикладів): *τῶν δὲ Βαβυλωνίων οἱ μὲν εἶδον τὸ ποιηθέν, οἱ τοὶ μὲν ἔφρευγον ἐς τοῦ Διὸς τοῦ Βήλου τὸ ἱρόν· οἱ δὲ οὐκ εἶδον, ἔμεινον ἐν τῇ ἑωντοῦ τὰς ἑκάστος...* (III, 158) – *ті з вавилонян, що побачили зроблене, ті втекли в храм Зевса-Бела, а ті, що не побачили, ті залишилися кожен на своєму місці* (протиставляються дієслова: *ὀράω* ≠ *οὐκ ὀράω* – *побачити* ≠ *не побачити* та *φεύγω* ≠ *μένω* – *втікати* ≠ *залишатися*); іменник (дев’ять прикладів): *νῦν δὲ Μήδους μὲν ἀναίτιους τοῦτου ἔόντας δούλους ἀντὶ δεσποτέων γεγονέναι, Πέρσας δὲ δούλους ἔόντας τὸ πρὶν Μήδων νῦν γεγονέναι δεσπότεας* (I, 129) – *зараз же мідійці будучи невинними стали рабами цього замість правителів, перси ж, будучи раніше рабами мідійців, стали правителями* (двічі протиставляється пара іменників-антонімів: *ὁ δοῦλος* ≠ *ὁ δεσπότης* – *раб* ≠ *правитель*); прикметник (два приклади): *καί κως τοῦ θεῖου ἡ προνοή ... ὅσα μὲν ψυχὴν τε δειλά καὶ ἐδάδιμα, ταῦτα μὲν πάντα πολύγωνα πεποίηκε ... ὅσα δὲ σχέτλια καὶ ἀνηρά, ὀλιγόγωνα* (III, 108) – *так і божжа турбота ... те, що є боягузливим душею та їстівним, все це зробила дуже родючим, ... а хижі і неприємні – малородючим* (протиставляються пари прикметників: *ἐδάδιμος* ≠ *σχέτλιος* – *їстівний* ≠ *хижий* та *πολύγυρονος* ≠ *ὀλιγόγυρονος* – *дуже плідючий* ≠ *малородючий*).

Двочленні антитези з протиставленням двох різних частин мови становлять найчисельнішу групу. Серед них найчастіше трапляються поєднання іменника з дієсловом (16 прикладів): *τῆν μὲν*

γάρ διή τοῦ δήμου φέρειν γνώμην ὡς ἀπαλλάσσεσθαι πρῆγμα εἴη ... τῆν δὲ τῶν βασιλέων διαμάχεσθαι περὶ τῆς χώρας... (IV, 11) – бо думка народу полягала в тому, що було б краще відступати, а думка царів – боротися за країну (протиставляються іменники *ὁ δῆμος* ≠ *ὁ βασιλεύς* – народ ≠ цар та дієслова *ἀπαλλάσσομαι* ≠ *διαμάχομαι* – відступати (тобто, не боротися) ≠ боротися). У дев'яти прикладах засвідчене поєднання іменника з прикметником та семи – дієслова з прикметником: *τυφλὸν δὲ ἐν ὕδατι, ἐν δὲ τῇ ἀθρήνῃ ὄξυδερκέστατον* (II, 68) – [тварина] сліпа у воді, і з гострим зором на повітрі (протиставляються прикметники *τυφλός* ≠ *ὄξυδερκής* – сліпий ≠ зрячий та іменники *ὕδωρ* ≠ *ἀθρία* – вода ≠ повітря); *τοῦτο τὸ ἔπος ὁ μὲν πρεσβύτερος αὐτῶν ἐν οὐδενὶ λόγῳ ἐποιήσατο· ὁ δὲ νεώτερος, τῷ οὐνομα ἦν Λυκόφρων, ἦλγυσε ἀκούσας οὕτω* (III, 50) – це слово старший з них не сприйняв серйозно, а молодший, на ім'я Лікофрон, засмутився, почувши це... (протиставляються субстантивовані прикметники у вищому ступені *ὁ πρεσβύτερος* ≠ *ὁ νεώτερος* – старший ≠ молодший та дієслівний фразеологізм *ἐν οὐδενὶ λόγῳ ποιέσθαι* «не сприймати всерйоз, тобто не перейматися» з дієсловом *ἀλύνω* «засмучувати»).

Крім цих, основних видів поєднань, у двочленних антитезах зафіксовано й інші: іменник із прислівником (*τὸ πλῆθος* ≠ *ὀλιγαρχίην... ὀρθῶς* ≠ *οὐκ ὀρθῶς* (III, 82)) (сім прикладів); іменник із прийменником (*ἀπὸ* ≠ *πρὸς* ... *ἦοῦς* ≠ *ἐσπέρην* (II, 8)), дієслово з прислівником (*πρῶτα* ≠ *μετὰ... ἔκρυπτε* ≠ *φράζει* (I, 61)) (по п'ять прикладів); дієслово з займенником (*τοσαῦτα* ≠ *ἄλλα* ... *ὑπολιπόμενοι* ≠ *προέπεμψαν* (IV, 121)), іменник із займенником (*σῆ* ≠ *ἐμειωτοῦ* ... *εὐδαιμονίῃ* ≠ *κακοδαιμονίῃ* (I, 87)) (по чотири приклади); прикметник із прислівником (*πένης* ≠ *πλούσιος* ... *ἔξωθεν* ≠ *ἔσωθεν* (IV, 65)), прикметник із прийменником (*ἐς* ≠ *ἀπὸ* ... *θερμοτάτων* ≠ *ψυχρότερα* (II, 22)) (по три приклади); прикметник із займенником (*καλὸν* ≠ *κάλλιον* ... *τοῦτο* ≠ *ἐκεῖνο* (IV, 162)), іменник із числівником (*ἀνδρῶν* ≠ *γυναικῶν* ... *δύο* ≠ *ἓν* (II, 36)) (по два приклади); дієслово з числівником (*ἀπενόστησαν* ≠ *ἀπήγεικε* ... *δύο* ≠ *ὀκτώ τε καὶ ἐνενήκοντα* (VI, 27)), прийменник із займенником (*ἀπὸ* ≠ *ἐς* ... *ἡμέων* ≠ *ὁμέας* (IV, 139)) (по одному прикладу).

Третій вид двочленних антитез становлять ті, до складу котрих входять опозиції, представлені більше, ніж двома різними частинами мови. Наприклад: *ὡς μὲν ἐγὼ τε οὐ μάχομαι Πέρσαι τε παραφρονέουσι* (III, 35) – я не божеволію, перси ж божеволіють. У цій антитезі протиставляється займенник *ἐγὼ* – я іменнику *οἱ Πέρσαι* – перси, та два дієслова *οὐ μάχομαι/παραφρονέω* – не божеволіти/божеволіти. Очевидно, що така морфологічно-складна побудова антитези зумовлена прямою мовою, адже, якби оповідь була від третьої особи, то замість «я» як опозиція до «перси» була б власна назва «Камбіс» і протиставлялися б два іменники та два дієслова.

Інша причина таких морфологічно-ускладнених двочленних антитез – прагнення автора до синонімізації мови, у тому числі у формі перифразів: *ῥέειν ποταμὸν μέγαν, ῥέειν δὲ ἀπὸ ἐσπέρης αὐτὸν πρὸς ἥλιον ἀνατέλλοντα* (II, 32) – тече велика річка, а тече вона із заходу на схід сонця (до сонця, що сходить). Попри прийменникову опозицію *ἀπὸ* ≠ *πρὸς* – від ≠ до, у цій антитезі зафіксоване протиставлення іменника *ἡ ἐσπέρα* – захід та атрибутивного словосполучення іменника та дієприкметника *ἥλιος ἀνατέλων* – сонце, що сходить, що заміняє іменник *ἡ ἀνατολή* – схід.

Третьою причиною появи такого виду двочленних антитез стало протиставлення загального до конкретного. До прикладу, в антитезі *ὑφάνουσι οἱ μὲν ἄλλοι ἄνω τῆν κρόκην ὠθέοντες, Αἰγύπτιοι δὲ κάτω* (II, 35) – інші в'яжуть, штовхаючи волокно вверху, єгиптяни ж вниз... На фоні протиставлення прислівників *ἄνω* ≠ *κάτω* – вверху ≠ внизу відбувається протиставлення субстантивованих прикметників, один із яких вказує на відмінність решти народів (*οἱ ἄλλοι*) від названого народу – єгиптян (*οἱ Αἰγύπτιοι*), вочевидь, зумовлене світоглядом Геродота, який вважав, що через віддаленість Єгипту від Греції, у єгиптян повинно бути все інакше, не як у всіх людей.

Говорячи про будову двочленної антитези за зовнішньою структурою, необхідно зазначити, що вона часто підсилюється допоміжними засобами, серед яких протиставні частки *μὲν* та *δέ*, *τε*, сполучники *οὐτε*, *ἀλλά*, *καί* й артикль у дистрибутивній функції. З майже 100 прикладів, лише 14 двочленних антитез вжито взагалі без допоміжних компонентів. Їхню незначну кількість можна пояснити складністю побудови двочленної антитези та структурною потребою залучення тих чи тих часток. Здебільшого, двочленні антитези, де не вжито жодного допоміжного засобу – короткі за формою, а їхні компоненти синтаксично залежні: *δύο μηνῶν αὐτὸ εἶναι τῆς ὁδοῦ ἀπὸ ἦοῦς πρὸς*

ἔσπερην (II, 8) – це два дні дороги зі сходу на захід. У цій антитезі протиставлено два прийменники *ἀπό* ≠ *πρός* – від ≠ до та два іменники *ἕως* ≠ *ἔσπερα* – схід ≠ захід, тобто протиставлення відбувається щодо напрямку руху та щодо сторін світу. При цьому акцент поставлено на протиставленні іменників.

Серед допоміжних засобів кількісно переважають антитези з частками *μέν* та *δέ*. Здебільшого обидві частки вживаються разом (25 прикладів), однак іноді й самостійно, при цьому частка *μέν* поступається частці *δέ* (2 та 17 прикладів відповідно). Вживання часток *μέν* та *δέ* підсилює опозицію, увиразнюючи об'єкти протиставлення, що в перекладі зумовлює появу сполучника «а»: *φάμενος πρότερον μὲν κρύπτειν...*, *ἐν δὲ τῷ παρεόντι, ἀναγκαίην μιν καταλαμβάνειν φαίνειν* (III, 75) – говорячи, що раніше приховував, а зараз він усвідомив необхідність відкрити (розповісти). У наведеному прикладі опозиції стосуються часу дії (раніше ≠ зараз) і самої дії (приховати ≠ відкрити). Протиставні частки, хоч і розділяють цю антитезу на дві частини, виокремлюючи по два члени опозиційної пари в кожній з них, в той же час врівноважують компоненти антитези.

На відміну від простих одночлених антитез, у будові двочлених майже не зафіксовано вживання сполучників, проте, відзначаємо часте використання Геродотом артикля у дистрибутивній функції. В більшості випадків він поєднується з іншими допоміжними засобами: *τὰ μὲν ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ τε καὶ ὑγροῦ πιεζόμενα, τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ θερμοῦ τε καὶ ἀχμώδεος* (I, 142) – одні [місцевості] холодом і вологістю виснажені, а інші – спекою і посухою. У дистрибутивній функції двічі вжито артикль середнього роду множини *τὰ*, який вводить протилежні частини антитези.

За внутрішньою структурою двочлених антитези бувають такими, що утворені однокореновими і різнокореновими антонімами та безморфемними (контекстуальними) протиставленнями. Через те, що до складу кожної двочленної антитези входять дві опозиції, то і їх кількість буде, відповідно, вдвічі більшою від кількості аналізованих антитез (близько 200 прикладів).

Подібно до простих антитез, серед двочлених виокремлюємо три види однокоренових антонімів. Перший – однокореневі антоніми, у яких протиставлення відбувається за допомогою прикоренових афіксів, зокрема префіксів (вісім прикладів). В усіх зафіксованих випадках вони поєднуються із іншим типом протиставлення, тобто в одній двочленної антитезі не відзначено подвійного префіксального заперечення: *στρατευομένων δὲ πρώτους ἶέναι τοὺς βασιλέας, ὑστάτους δὲ ἀπιέναι* (VI, 56) – вирушивши в похід, царі йдуть першими, повертаються ж останніми. У наведеному прикладі перша пара протиставлень – числівник та прикметник *πρῶτος* ≠ *ὑστατος* – перший ≠ останній. Однокореновими ж антонімами будуть дієслова *ἴμι* ≠ *ἀπίμι* – відправлятися ≠ повертатися, де елементом протиставлення при спільному корені (дієслово *ἴμι*) виступатиме префікс *ἀπ-*.

Другий тип однокоренових антонімів – лексично ідентичні слова, що протиставляються за допомогою заперечних часток *μή*, *οὐ*. Це найпоширеніший вид однокоренових антонімів (15 прикладів), який в свою чергу теж відзначається сполучуваністю з протиставленнями інших видів: *...τὰ μὲν ἀόχρᾳ ἀναγκαῖα δὲ ἐν ἀποκρύφῳ ἐστὶ ποιέειν χρεόν, τὰ δὲ μὴ ἀόχρᾳ ἀναφανδόν* (II, 35) – погане слід робити потай, а непогане – привселюдно. У цій двочленної антитезі протиставлено різнокореневі прислівники *ἀποκρύφῳ* ≠ *ἀναφανδόν* – потай ≠ привселюдно та за допомогою заперечної частки *μή* однокореневі антоніми *ἀόχρᾳ* ≠ *μή ἀόχρᾳ* – погане ≠ непогане.

Зафіксована також єдина двочленна антитеза, де всі протиставлення ґрунтуються на ідентичних лексемах та їх дублюванні із запереченнями: *καὶ ἦν μὲν ἀντικατιζόμενοι ἐπικαλέσονται σφέας οἱ Περλήθιοι ὄνομαστί βῶσαντες, τοὺς δὲ ἐπιχειρέειν, ἦν δὲ μὴ ἐπιβῶσονται, μὴ ἐπιχειρέειν, ἐπόκειον οἱ Παύονες ταῦτα* (V, 1) – якщо перінтяни, виступивши проти них, викликатимуть, вигукуючи імена – на них напасти, якщо ж не вигукуватимуть – не нападати, так пайони і зробили. Ця антитеза містить дві пари дієслівних протиставлень: *ἐπιχειρέειν* ≠ *μή ἐπιχειρέειν* та *βῶσαντες* ≠ *μή ἐπιβῶσονται*. При цьому, в першому протиставленні форма обох однокоренових лексем повністю збігається, а в другому фіксуємо варіативний повтор фінітної і нефінітної форми.

Третій тип однокоренових антонімів – лексеми, що протиставляються лише за граматичною формою. Ця група представлена двома прикладами, у яких зафіксовано поєднання таких опозицій із опозиціями інших типів: *καλὸν μὲν ἔφη καὶ τοῦτο εἶναι, κάλλιον δὲ ἔκεῖνο* (IV, 162) – сказала, що і це є добрим, але те – крацим. Тут протиставлення вказівних займенників *τοῦτο* ≠ *ἐκεῖνο* – це ≠ те супроводжується ще однією опозицією – прикметником *καλός*, якому протиставляється цей же прикметник, але у вищому ступені.

Другий вид двочленних антитез за внутрішньою структурою – це антитези, утворені різнокореневими словами, тобто словами, які за етимологією та звучанням не мають нічого спільного, однак є антонімами. Саме таких опозицій у двочленних антитезах найбільше (125 прикладів). Вони переважно вживаються з протиставленнями інших типів, однак, серед двочленних антитез трапляються й такі, в котрих обидві пари опозицій утворені різнокореневими антонімами: *οἱ τὰ ἐπὶ δεξιᾷ τῶν κεφαλῶν κομῶσι, τὰ δ' ἐπ' ἀριστερᾷ κείρουσι* (IV, 191) – вони з правого боку відрощують волосся, а з лівого – стрижуть. Ця антитеза складається з дієслівного протиставлення *κομῶ* ≠ *κείρω* – відрощувати ≠ підстригати та прислівникового *δεξιᾷ* ≠ *ἀριστερᾷ* – зліва ≠ справа.

Безморфемні антоніми (42 приклади) теж бувають двох видів. Це власне безморфемні антоніми, тобто такі, що виражені не однією лексемою, а словосполученням, а то й і цілим фразеологізмом чи перифразою: *οἱ μὲν νῦν ἄλλοι παῖδες τὰ ἐπιτασσόμενα ἐπετέλεον, οὗτος δὲ ἀνηκούστεέ τε καὶ λόγον εἶχε οὐδένα* (I, 115) – інші діти наказане виконували, а цей не слухав і не звертав жодної уваги. Поруч із займенниковим протиставленням *οὗτος* ≠ *ἄλλοι* (це протиставлення підсилене ще й різним числом) інтерес привертає те, що опозиція до *ἐπετέλεον* (виконували) представлена не коротким *οὐκ ἐπιτέλεε* (не виконував), а цілою розгорнутою фразою *ἀνηκούστεέ τε καὶ λόγον εἶχε οὐδένα* – не слухав і не звертав жодної уваги.

Інший вид безморфемних антонімів – контекстуальні. Зазвичай, такими антонімами стають власні назви або ж різного виду перифрази: *τὰ ἔρσενα κτείνει, τὰ δὲ θήλεα οὐκ ἀδικεῖ* (IV, 69) – синів убиває, але дочок не кривдить. У цьому прикладі поруч із різнокореневими субстантивованими прикметниками *τὰ ἔρσενα* ≠ *τὰ θήλεα* – сини ≠ дочки, Геродот вживає пару контекстуальних антонімів *κτείνει* ≠ *οὐκ ἀδικεῖ* – вбиває ≠ не кривдить, тобто не вбиває (*οὐκ κτείνει*).

Висновки. Різномірний аналіз двочленних антитез дав змогу виявити певні закономірності їхньої структурної організації. Щодо частин мови, то у двочленних антитезах простежується тенденція до поєднання опозицій різних частин мови. При цьому значно переважають протиставлення двох різних частин мови – 72 %. Серед них переважають поєднання іменника з дієсловом, іменника з прикметником та дієслова з прикметником. Тобто переважно протиставляються предмети, їх ознаки, а також ті чи ті дії. Двочленні антитези з опозиціями однієї і тієї ж частини мови (найчастіше – іменника) становлять 20 %. Лише 8 % антитез містять опозиції більше, ніж двох частин мови.

Встановлено, що лише 14 % двочленних антитез утворено без допоміжних елементів. Натомість усі решта містять у своїй структурі допоміжні частки, сполучники та артикль у дистрибутивній функції. Усі ці додаткові засоби покликані, з одного боку, логічно і синтаксично підсилити протиставлення, врівноважити компоненти антитези, а з іншого – надати антитезі чіткого оформлення, розмежовуючи опозиції в антитезі, наголосити або на першій, або на другій її частині.

Найпоширенішим типом протиставлень за внутрішньою структурою виявилися – різнокореневі (65 %), однак, значну кількість становлять і безморфемні (22 %), що представлені як антонімами, у формі словосполучення або фразеологізма, так і контекстуальними антонімами. Однокореневі ж поділяються на такі, що протиставлені шляхом афіксації (4 %), за допомогою заперечних часток *μή* та *οὐ* (8 %), за різницею у граматичній формі (1 %).

При майже однаковій типології двочленної антитези за зовнішньою та внутрішньою структурами, в порівнянні з простою, простежується її ускладнення більшою кількістю допоміжних засобів. Їх відсоток зростає від 56 % до 86 %.

Перспективою подальшого дослідження вважаємо вивчення інших типів складної антитези, а також взаємозв'язок антитези з іншими фігурами.

Джерела та література

1. Гальперин И. Р. Стилистика английского языка : учебник / И. Р. Гальперин. – [3-е изд.]. – М. : Высш. шк., 1981. – 334 с.
2. Гаспаров М. Л. Античная риторика как система. Античная поэтика. Риторическая теория и литературная практика / М. Л. Гаспаров. – М. : Наука, 1991. – 60 с.
3. Гиоева Л. Н. Антитеза и ее роль в линейных и вертикальных структурах художественного текста / Л. Н. Гиоева // Вестн. КГУ им. Н. А. Некрасова. – 2008. – № 3. – С. 131–134.
4. Долман С. С. Антитеза в мові художньої літератури / С. С. Долман // Культура слова. – 1983. – № 24. – С. 17–19.
5. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. Г. Тодор. – К. : Либідь, 2001. – 223 с.

6. Корнилова Л. А. Структурно-функциональная классификация антитезы в англоязычной литературе и фольклоре / Л. А. Корнилова // Ученые записки Казанского государственного университета. – 2008. – № 150 (6). – С. 260–265.
7. Корнилова Л. А. Лексико-семантический анализ антитезы в сонетах В. Шекспира / Л. А. Корнилова // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – 2008. – № 1. – С. 104–108.
8. Кульчицкая Н. А. Использование антонимии в стилистических приёмах контраста / Н. А. Кульчицкая // Збірник Запорізького національного університету «Нова філологія». – 2006. – № 24. – С. 20–25.
9. Лексико-семантические группы русских глаголов : [учеб. слов.-справ.] / [под общ. ред. Т. В. Матвеевой]. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1998. – 153 с.
10. Романова Н. Н. Стилистика и стили / Н. Н. Романова, А. В. Филиппов. – М. : Фланта, 2006. – 416 с.
11. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
12. Хархан С. Мовні засоби формування ритму прози в листах Фулідідової «Історії Пелопоннеської війни» / С. Хархан // Іноземна філологія. – 2008. – № 120. – С. 175–185.

Зубченко Святослав. Двучленна антитеза в тексті «Історії» Геродота: особливості зовнішньої та внутрішньої структури. Антитеза як імманентна домінанта стилю грецького історика Геродота до сих пор не була достатньо освітленою в спеціальних лінгвістических дослідженнях. Ураховуючи встановившуся класифікацію антитез за кількістю елементів протиставлення на просту і складну, яка в свою чергу ділиться на дво-, три- і чотиричленну, в статті поставлено задачу дослідити один з її видів – двучленну антитезу. Відповідно до представлених завдань виконано класифікацію двучленної антитези за зовнішньої та внутрішньої структурами. Відносно зовнішньої структури, відзначено тенденцію до поєднання різних частин мови в межах однієї фігури, серед яких домінують поєднання іменників, дієслів і прикметників, а також фактичне відсутність двучленних антитез без посилюючих компонентів (протиставлюючих часток, союзів, артикля в дистрибутивній функції). Внутрішня організація характерна, в свою чергу, переважанням різнокорневих антонімів, яким значно поступають безморфемні та однокореневі. Крім того, констатовано ускладнення синтаксическої організації двучленної антитези в порівнянні з простою.

Ключевые слова: антитеза, антоним, контраст, внутрішня структура, зовнішня структура.

Zubchenko Sviatoslav. Two-member Antithesis in the Text of «Histories» by Herodotus: Peculiarities of Inner and Outer Structures. Antithesis, being an immanent dominant of the style of the Greek historian Herodotus, has not been extensively covered in the corresponding linguistic studies. Taking into account the existing subdivision of this language figure, according to the number of contrasted elements, into compound and simple, which in its turn is subdivided into two-, three- and four-member antithesis, the aim of the article has been determined to research one of its types, namely two-member antithesis. Correspondingly to the set aim, the classification of this compound antithesis type has been elaborated according to its inner and outer structures. As far as the outer structure is concerned, the tendency to combine various parts of speech with the predominance of noun, verb and adjective combinations within one antithesis has been noted as well as the actual absence of a two-member antithesis without intensifying components (adversative particles, conjunctions, articles in the distributive function) has been revealed. Simultaneously, the inner structure is characterized by the prevalence of antonyms with different roots that greatly outnumber morphemeless and one-root antonyms. Apart from that, the complication of the syntactic structure of the two-member antithesis in comparison with a simple one has been ascertained.

Key words: antithesis, antonym, contrast, outer structure, inner structure.

Стаття надійшла до редколегії
05.03.2013 р.

УДК – 81.133.1'37:82-3(44)“19”

Ганна Каратєєва

Текстовий концепт-константа ПОДОРОЖ: просторові параметри (на матеріалі творів Ле Клезіо)

У статті зроблено спробу розкрити та дослідити основні лінгвокогнітивні характеристики просторових параметрів розгортання текстового концепту-константа ПОДОРОЖ, який, як і будь-яке переміщення в реальності, передбачає просторове обрамлення. Проведений лексико-семантичний та лінгвокогнітивний аналіз просто-